MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
JOSEPH AZZOPARDI

Seduta tat-12 ta' Ottubru, 2009

Rikors Numru. 59/2008

Nazzareno Muscat u Anna Muscat

-vs-

Avukat Ġenerali; u b'digriet tat-28 ta' Jannar 2009 Costantino Muscat f'ismu proprju u bħala prokuratur tal-assenti Joseph Muscat; Catherine mart Publius Farrugia; Peter Camilleri; Ruth mart Brian John Agius; Janelle Camilleri; Giovanna Mizzi; Mose' Muscat; Rosario Muscat; Maria Dolores Camilleri; Carmel Muscat; Emanuel Muscat; Costantina *sive* Connie Cassar; Maria Carmela Muscat; Peter Muscat; Marguerite Vella f'isimha proprju u bħala prokuratriċi tal-assenti Carmen Zerafa; Jose Muscat; Angela Mallia; Rose Buhagiar; Carmel Muscat; Teresa Muscat; Grace Saliba f'isimha proprju u bħala prokuratrici tal-assenti Concetta sive Connie Carr; John Muscat; Frances Bianchi; Carmen Muscat; Antonia Muscat; Catherine Muscat; Joseph Muscat;

Josephine Schembri; Emanuela Schembri u Rita Theuma; Publius Farrugia; Mario Farrugia u Joseph Farrugia ġew awtorizzati jintervjenu fil-kawża *in status et tcrminis*.

Il-Qorti;

Rat ir-rikors ġuramentat ippreżentat fil-11 ta' Dicembru 2008 li permezz tiegħu l-atturi ppremettew:

Illi in forza ta' testment 'unica charta' magħmul fis-17 ta' Jannar 1957 fl-atti tan-Nutar Dottor Nicola Said minn Giovanni u Angela miżżewġin Muscat, it-testaturi konjuġi Muscat:

(a) innominaw bħala eredi universali tagħhom lit-tmien uliedhom, ċioe' wliedhom Carmelo, Francesca, Salvatore, Pietro, Salvina mart Carmelo Farrugia, Vittorio, Emanuele u Giuseppa

u

(b) ħallew bi prelegat lil tlieta biss minn uliedhom, Victor, Emanuel u Giuseppa, ir-razzett u ġjardina magħrufa "Ta' Żitellu" f'Curved Street, Żurrieq, billi dawn ma kienu miżżewġa u kienu qegħdin iduru bihom, sal-ġurnata ta' mewthom.

Illi dan kollu jinsab imniżżel fis-Sitt Artikolu u fir-Raba' Artikolu rispettivament ta' l-imsemmi testment tagħhom:

Is-Sitt Artikolu:
It-testaturi Giovanni u Angela miżżewġin Muscat salvi d-disposizzjonijiet kollha ta' qabel jinnominaw b'eredi tagħhom universali proprjetarji assoluti lit-tmien uliedhom Carmelo, Francesca, Salvatore, Pietro, Salvina mart Carmelo Farrugia, Vittorio, Emanuele u Giuseppa ahwa Muscat fi kwoti ugwali u bis-sostituzzjoni volgari tar-rispettivi ulied jew dixxendenti f'każ ta' mewt qabel tal-istess eredi għat-testaturi u in mankanza ta' ulied jew

dixxendenti bid-dritt tal-akkrexximent bejn l-istess eredi u dan fil-beni tagħhom kollha preżenti u futuri.

Ir-Raba' Artikolu:
It-testaturi Giovanna u Angela miżżewġin Muscat ihallu b' titolu ta' prelegat għal wara mewthom it-tnejn lit-tliet uliedhom li għadhom ma żżewġux u kemm-il darba ma jkunux miżżewġa, fil-ġurnata tal-mewt tat-testatur superstiti, li jisimhom Vittorio, Emanuele u Giuseppa ahwa Muscat ir-razzett b' ġjardina miegħu li jinsab fil-limiti taż-żurrieq fit-triq tal-'Maċina' kontrada 'Tan-Nigret' hekk ukoll imsejjaħ sive ta' Żitellu bħala liberu u frank minn kwalunkwe piż, u dana f'porzjonijiet ugwali u bid-dritt tal-akkrexximent bejn l-istess prelegatarji f'każ ta' mewt jew ta' passaġġ għaż-żwieg ta' xi wieħed minnhom qabel il-mewt tal-ahhar wieħed fost it-testaturi – kif ukoll l-istess testaturi jħallu lill-imsemmija tliet uliedhom taht l-istess kundizzjonijiet fuq imsemmija l-flus kollha li jkunu jinsabu fid-dar tagħhom ta' l-abitazzjoni fil-ġurnata tal-mewt tat-testatur superstiti bl-obbligu fl-imsemmijin prelegatarji li għandhom iduru bit-testaturi sal-ġurnata tal-mewt tagħhom.

Illi t-testatur Giovanni Muscat miet fil-11 ta' Awissu 1961, u t-testatriċi Angela Muscat mietet fis-17 ta' Marzu 1974.

Illi t-tliet prelegatarji Vittorio, Emanuele u Giovanna kollha mietu wara l-mewt tat-testatriċi Angela Muscat, it-*"testatur superstiti"* – Giuseppa mietet fil-11 ta' April 1974; Emanuele miet fit-22 ta' Diċembru 1992 u Vittorio miet fit-28 ta' Ottubru 1994.

Illi mal-mewt tat-testatriċi superstiti Angela Muscat, ir-razzett bil-ġjardina ntirtu mit-tliet uliedhom Vittorio, Emanuele u Giuseppa fi kwoti ndaqs bejniethom – jiġifieri terz (1/3) kull wieħed u wahda minnhom – proprju kif hemm imniżżel fid-dispożizzjoni testamentarja kontenuta fir-Raba' Artikolu.

Illi mal-mewt ta' Giuseppa fil-11 ta' April 1974, xahar fuq il-mewt tat-testatriċi superstiti Angela Muscat fis-17 ta' Marzu 1974, peress li l-istess Giuseppa mietet mingħajr

ma kienet għamlet testment, is-sehem ta' l-istess Giuseppa ddevolva skond il-volonta' tat-testaturi espressa fil-prelegat *'de quo'* kontenut fir-Raba' Artikolu ta' l-istess testment *'unica charta'*.

Illi peress li t-testaturi ordnaw li f'dan il-prelegat jippartecipaw biss it-tliet uliedhom Vittorio, Emanuele u Giuseppa li kienu qegħdin iduru bihom sal-ġurnata ta' mewthom, filwaqt li nnominaw bħala eredi universali tagħhom lit-tmien uliedhom kollha, is-sehem ta' terz spettanti lil Giuseppa, mal-mewt tagħha, iddevolva mhux fuq it-tmien ulied tat-testaturi izda biss fuq l-ahhar żewġ uliedhom mhux miżżewġa indikati u magħzulin minnhom fl-imsemmi prelegat kontenut fir-Raba Artikolu ta' l-istess testment tagħhom. B' dan il-mod, tliet fondi ntirtu mill-eredi kollha skond is-Sitt Artikolu, filwaqt li r-razzett intiret minn Emanuel u Vittorio waħedhom.

Illi minkejja li l-imsemmija Giuseppa kienet ilha mejta mis-sena 1974, Costantino Muscat u oħrajn istitwew proċeduri ċivili tnejn u għoxrin (22) sena wara, jiġifieri fis-sena 1996, fejn talbu lil Qorti Ċivili tiddeciedi u tiddikjara:

(1) illi l-atturi huma ko-proprjetarji *pro indiviso* tal-proprjeta' immobiljari u konsegwentement kull wieħed minnhom għandu d-dritt li jinqeda bl-istess proprjeta';

(2) illi l-konvenuti jiġu kkundannati sabiex fi żmien qasir u perentorju li jiġi lilhom prefiss, jikkonsenjaw lill-atturi kopja taċ-ċavetta/ muftieħ ta' kull fond fuq imsemmi b'mod li kull wieħed mill-atturi jkollu aċċess liberu għall-istess fond.

Illi b'sentenza mogħtija fit-3 ta' Ottubru 2001 fl-ismijiet **"Costantino Muscat proprio et nomine et vs Nazzareno Muscat et"** (Ċitazzjoni Numru 592/96) l-Onorabbli Qorti Ċivili Prim Awla (1) iddikjarat li l-atturi huma koproprjetarji *'pro indiviso'* tal-proprjetajiet immobiljari msemmija fiċ-ċitazzjoni, (2) ikkundannat lill-konvenuti sabiex fi żmien tlett ġimgħat jikkonsenjaw lill-atturi ċ-ċavetta/ muftieħ ta' kull fond imsemmi fiċ-ċitazzjoni sabiex dawn ikollhom aċċess liberu għall-fondi msemmija.

Illi b'sentenza mogħtija fl-1 ta' Ottubru 2004 fl-istess ismijiet, l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell ikkonfermat *in toto* s-sentenza appellata u ċaħdet l-appell tal-konvenuti bl-ispejjez taż-żewġ istanzi kontra tagħhom.

Illi f'din l-aħħar sentenza tal-1 ta' Ottubru 2004, l-Onorabbli Qorti tal-Appell iddikjarat speċifikament:

"… jidher ċar li t-testaturi riedu fil-fatt li din il-proprjeta' partikolari tmur għand dawn it-tliet ulied li kienu qegħdin iduru bihom sal-ġurnata ta' mewthom."

Illi din id-dikjarazzjoni hi korretta u tirrifletti sewwa l-volonta' tat-testaturi Giovanni u Angela miżżewġin Muscat. L-ebda dubju ma seta' tqajjem, għalhekk, dwar x'kienet sewwa sew il-volonta' taż-żewġ testaturi fir-rigward tar-razzett b'ġjardina f' Ta' Żitellu, *stante* li tali volonta' kienet espressa b'mod ċar ħafna.

Illi a bażi ta' dan il-pronunzjament magħmul minnha stess, l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell kellha tiddeċiedi illi s-sehem ta' terz (1/3) spettanti lil Giuseppa iddevolva mal-mewt tagħha fl-1974 fuq iż-żewġ ħutha Vittorio u Emanuele, ċioe' nofs dan it-terz lil kull wieħed minnhom, jew sesta parti (1/6) kull wieħed.

Illi b'testment fl-atti tan-Nutar Dottor Remigio Zammit Pace tad-9 ta' Diċembru 1992, Emanuele Muscat innomina bħala werrieta universali tiegħu lir-rikorrenti odjerni Nazzareno u Anna miżżewġin Muscat. Fih hemm espressament imsemmi:

"Għal kwalunkwe buon fini t-testatur jiddikjara li inkluż fil-wirt huwa s-sehem tiegħu tar-razzett b'ġjardina miegħu li jinsabu fil-limiti taż-Żurrieq fit-triq tal-Maċina kontrada tan-Nigret sive taz-Żitellu, li hu u ċioe' t-testatur wiret b' titolu ta' prelegat mill-genituri tiegħu."

Illi b'testment ieħor fl-atti tan-Nutar Dottor Remigio Zammit Pace tad-9 ta' Dicembru 1992, Victor Muscat innomina bħala werrieta universali tiegħu lir-rikorrenti odjerni

Nazzareno u Anna miżżewġin Muscat. Fih hemm ukoll iddikjarat:

“Għal kwalunkwe buon fini t-testatur jiddikjara li inkluż fil-wirt huwa s-sehem tiegħu tar-razzett b’ġjardina miegħu li jinsabu fil-limiti taż-Żurrieq fit-triq tal-Maċina kontrada tan-Nigret sive taz-Żitellu, li hu u ċioe’ t-testatur wiret b’titolu ta’ prelegat mill-genituri tiegħu.”

Illi fid-dikjarazzjoni *‘causa mortis’* magħmula wara l-mewt ta’ Emanuele Muscat magħmula min-Nutar Dottor Remigio Zammit Pace fil-11 ta’ Diċembru 1993, ġie ddikjarat illi sehem Emanuele Muscat fl-imsemmi razzett b’ġjardina kien ta’ nofs indiviż, u cioe’ *“nofs (1/2) indiviż ta’ art fi Triq l-Imdawwra, Żurrieq, b’ xi kmamar fiha, u liema art hija tal-kejl ta’ circa 1.6 tumoli u ċioe’ elf u tmien mitt metru kwardu (1,800 m.k.) u tikkonfina mit-Tramuntana ma’ Triq l-Imdawwra, Punent ma’ Sqaq Franzina u Lvant ma’ Triq il-Kuncizzjoni, tal-valur dan in-nofs indiviz ta’ tnejn u għoxrin elf lira Maltin (Lm22,000). Din hi l-proprjeta’ fuq imsemmija li fiha kien jirrisjedi Emanuele Muscat fuq imsemmi, ma’ huh.”*

Illi fid-dikjarazzjoni *‘causa mortis’* magħmula wara l-mewt ta’ Victor Muscat magħmula min-Nutar Dottor Remigio Zammit Pace fil-5 ta’ April 1995, ġie ddikjarat illi sehem Victor Muscat fl-imsemmi razzett b’ġjardina kien ta’ nofs indiviż, u ċioe’ *“nofs (1/2) indiviż ta’ art fi Triq l-Imdawwra, Żurrieq, b’xi kmamar fiha, u liema art hija tal-kejl ta’ circa 1.6 tumoli u ċioe’ elf u tmien mitt metru kwardu (1,800 m.k.) u tikkonfina mit-Tramuntana ma’ Triq l-Imdawwra, Punent ma’ Sqaq Franzina u Lvant ma’ Triq il-Kuncizzjoni, tal-valur dan in-nofs indiviż ta’ tnejn u għoxrin elf lira Maltin (Lm22,000). Din hi l-proprjeta’ fuq imsemmija li fiha kien jirrisjedi Victor Muscat fuq imsemmi, ma’ ħuh.”*

Illi, barra minn hekk, in-Nutar Dottor Remigio Zammit Pace ħadem it-taxxa dovuta fuq dawn it-trasferimenti fl-1993 *(nofs indiviż)* u fl-1995 *(nofs indiviż)* separatament, liema taxxa tħallset lid-Dipartiment tat-Taxxi Interni u, fiż-żewġ okkażjonijiet, ġiet aċċettata mid-Dipartiment tal-*Capital Transfer Duty* fl-Uffiċċju tat-Taxxi Interni, Valletta,

bħala korretta – u dan kemm fil-każ tat-trasferiment *'causa mortis'* ta' Emanuele Muscat fl-1993, kif ukoll fil-każ tat-trasferiment *'causa mortis'* ta' Victor Muscat sentejn wara.

Illi konformament ma' dan kollu hawn fuq spjegat, l-istess immobbli ġie debitament irreġistrat mad-Dipartiment ta' l-Artijiet. Hemm ukoll ir-reġistrazzjoni mad-Dipartiment ta' l-Agrikoltura li ġġib in-numru "1408/Zrq".

Konsegwentement, ir-razzett b'ġjardina jappartjenu esklussivament lir-rikorrenti in kwantu s-sehem ta' terz spettanti lil Giuseppa ddevolva finalment fuq iż-żewġ rikorrenti flimkien, *tramite* d-devoluzzjoni fuq Vittorio u Emanuele ta' sesta parti (nofs dak it-terz) kull wieħed.

Illi b'danakollu, l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell iddeċidiet, minflok, illi s-sehem ta' terz (1/3) spettanti lil Giuseppa iddevolva mal-mewt tagħha fuq ħutha kollha, inklużi dawk li assolutament ma kienux komparteċipi fil-prelegat imħolli mit-testaturi Giovanni u Angela konjuġi Muscat in forza tar-Raba' Artikolu tat-testment tagħhom *'unica charta'* tas-17 ta' Jannar 1957 fl-atti tan-Nutar Dottor Nicola Said.

Illi jirriżulta li t-testaturi kienu ġja' ħasbu fit-tmien uliedhom kollha fl-istess testment billi nnominawhom ilkoll eredi universali proprjetarji assoluti tagħhom in forza tas-Sitt Artikolu. It-testaturi hallew lill-eredi universali tagħhom tliet (3) proprjetajiet immobbli oħra, u ċioe': 51, Mill Street, Żurrieq; u għalqa f'Ta' Santa Marija, Bubaqra, limiti taż-Żurrieq. Barra minn hekk, fil-każ tal-Ħames Artikolu li kien jirrigwarda legat *'a limine intus'*, meta mietet Giuseppa, *stante* li t-testaturi ma kienux esprimew il-volonta' tagħhom xort' oħra, dan il-legat għadda fuq ħutha u wlied ħutha premorti. Iżda, fir-rigward tar-razzett b'ġjardina f'Ta' Żitellu, it-testaturi riedu illi l-kompartecipi jkunu biss it-tliet uliedhom mhux miżżewġa – Vittorio, Emanuele u Giuseppa – u dana peress illi kif irrimarkat il-Qorti:

"… jidher ċar li t-testaturi riedu fil-fatt li din il-proprjeta' partikolari tmur għand dawn it-tliet ulied li kienu qegħdin iduru bihom sal-ġurnata ta' mewthom."

Konsegwentement, meta mietet Giuseppa, sehemha għadda għand iz-żewġ ħutha l-oħra Emanuele u Vittorio biss, *stante* fil-legat preċitat it-testaturi kienu fissru l-volonta' tagħhom b'mod l-aktar ċar.

Illi b'riżultat tas-sentenza tal-Qorti ta' prima stanza fit-3 ta' Ottubru 2001 u tas-sentenza kontradittorja mogħtija mill-Onorabbli Qorti ta' l-Appell fl-1 ta' Ottubru 2004, ir-rikorrenti ġew serjament ippreġudikati fid-dritt tagħhom għal smiegħ xieraq fil-kawża Ċitazzjoni Numru 592/96, u dana peress illi ma kellhomx proċess ġust.

Illi s-sentenza mogħtija mill-Onorabbli Qorti ta' l-Appell fiha partijiet li jmorru kontra l-preċitata dikjarazzjoni magħmula minnha stess:

"Skond l-ewwel Qorti, mal-mewt ta' Giuseppa Muscat sehemha idevolva favur ħutha u ulied ħutha premorti, skond il-każ, kulhadd fl-ishma rispettivi tiegħu. Il-konvenuti appellanti ma jaqblux."
[omissis]
"Il-fatt li l-omm (l-aħħar testatriċi superstiti) mietet fis-17 ta' Marzu 1974 u bintha Giuseppa mietet ftit ġimgħat warajha, jiġifieri fil11 ta' April 1974, ma jagħti lok għal ebda interpretazzjoni diversa minn dik kif mogħtija mill-ewwel Qorti, kondiviża pjenament minn din il-Qorti, dwar il-volonta' tat-testaturi."

Hija ħaġa inspjegabbli, illoġika u inkonċepibbli kif l-Onorabbli Qorti, fl-istess sentenza, iddikjarat –

(a) illi l-volonta' tat-testaturi kienet *"… jidher ċar li t-testaturi riedu fil-fatt li din il-proprjeta' partikolari tmur għand dawn it-tliet ulied li kienu qegħdin iduru bihom sal-ġurnata ta' mewthom."*
u
(b) illi sehem Giuseppa Muscat iddevolva favur ħutha u wlied ħutha premorti, skond il-każ, kulħadd fl-ishma rispettivi tiegħu.

Id-devoluzzjoni tat-terz spettanti lil Giuseppa fuq ħutha u wlied ħutha premorti skond il-każ, hija dijametrikament l-

oppost tal-volonta' tat-testaturi *"li din il-proprjeta' partikolari tmur għand dawn it-tliet ulied li kienu qegħdin iduru bihom sal-ġurnata ta' mewthom."*

Illi in vista tal-fatti u ċirkostanzi hawn fuq imsemmija, fil-kawża Ċitazzjoni Numru 592/96 ir-rikorrenti ma kellhomx proċess ġust.

Illi ladarba ir-rikorrenti wirtu – *tramite* z-zijiet tagħhom Vittorio u Emanuele – t-terz spettanti liz-zija tagħhom Giuseppa, u ladarba r-rikorrenti huma wkoll eredi universali u assoluti ta' l-imsemmija Vittorio u Emanuele, il-proprjeta' konsistenti f'razzett b'ġjardina f'Ta' Żitellu, minkejja kull dikjarazzjoni kuntrarja fil-kawża Ċitazzjoni Numru 592/96, tappartjeni esklussivament lir-rikorrenti.

Illi l-ebda Qorti ma kienet intitolata ddaħħal bħala komparteċipi fil-prelegat ta' dina l-proprjeta' partikolari lil terzi mhux imsemmija fil-prelegat ordnat fir-Raba' Artikolu, kemm jekk ikunu aħwa jew ulied l-aħwa premorti u kemm jekk le.

Illi l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell inifisha ddikjarat illi:

"il-ġudikant għandu jieħu rigward pjuttost għall-volonta' tat-testatur milli għall-kliem użat"

u, skond l-istess Onorabbli Qorti, ma kienx hemm dubju li l-volonta' tat-testaturi kienet li din il-proprjeta' partikolari tmur għand dawn it-tliet ulied li kienu qegħdin iduru bihom, u ċioe' Vittorio, Emanuele u Giuseppa.

Għalhekk id-dritt tar-rikorrenti għal smiegħ garantit bl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bnidem (Kapitolu 319 tal-Liġijiet) ġie vvjolat.

Barra minn hekk, ġie leż ukoll id-dritt tar-rikorrenti għat-tgawdija paċifika tal-proprjeta' garantit bl-Artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bnidem (Kapitolu 319 tal-Liġijiet).

Fit-tieni lok, il-kawża ċivili istitwita kontra tagħhom fis-sena 1996 mill-atturi Costantino Muscat proprio et nomine et ġiet deċiża mill-Qorti tal-ewwel grad fit-3 ta' Ottubru 2001, filwaqt li l-appell tar-rikorrenti ppreżentat f'Ottubru 2001 ġie deċiż mill-Qorti tal-Appell fl-1 ta' Ottubru 2004. F'diversi stadju tal-kawża kien hemm dewmien eċċessiv. Il-kawża damet ħames snin pendenti fil-prima stanza u erba' snin pendenti fl-appell.

Illi dan iż-żmien kollu jikkostitwixxi dewmien eċċessiv bi vjolazzjoni tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea (Kapitolu 319) li jiggarantixxi smiegħ xieraq fi żmien raġonevoli.

Illi konsegwentement fil-kawża ċivili hawn fuq imsemmija ġie vvjolat ukoll id-dritt għal smiegħ xieraq fi żmien raġonevoli garantit mill-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea li issa tifforma parti mil-liġi nterna ta' pajjiżna.

Għaldaqstant, għar-raġunijiet premessi, l-esponenti jitolbu bir-rispett illi din l-Onorabbli Qorti jogħġobha tagħmel dawk l-ordnijiet, toħroġ dawk l-atti u tagħti dawk id-direttivi li tqis xierqa sabiex twettaq u tiżgura t-twettiq ta' dak li hemm provdut fl-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea (Kapitolu 319 tal-Liġijiet) billi tiddikjara u tiddeċiedi illi r-rikorrenti ma kellhomx proċess ġust fil-kawża Ċitazzjoni Numru 592/96 u li b'hekk ġie vvjolat id-dritt tagħhom għal smiegħ xieraq fi żmien raġonevoli garantit bl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea (Kapitolu 319 tal-Liġijiet) kif ukoll id-dritt għat-tgawdija paċifika tal-proprjeta' garantit bl-Artikolu 1 ta' Protokol 1 tal-Konvenzjoni Ewropea (Kapitolu 319 tal-Liġijiet), u konsegwentement tħassar u tiddikjara nulli u bla effett is-sentenzi mogħtija mill-Onorabbli Qorti Ċivili Prim' Awla u mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fl-imsemmija kawża ċivili, tordna *restitutio in intergrum* sabiex ir-rikorrenti jitqegħdu fil-pożizzjoni li kienu jkunu fiha kieku ma ġewx ivvjolati d-drittijiet fondamentali tagħhom fuq imsemmija u tagħtihom kumpens xieraq minħabba dawn il-vjolazzjonijiet. Bl-ispejjeż.

Rat id-dikjarazzjoni maħlufa ta' l-attriċi u l-lista tax-xhieda.

Rat ir-risposta ġuramentata ta' l-intimat Avukat Ġenerali, ppreżentata fid-29 ta' Diċembru 2008, li permezz tagħha eċċepixxa:

1. Preliminarjament illi l-Qorti għandha tiddeklina milli tieħu konjizzjoni ta' dan ir-rikors *stante* li r-rikorrenti kellhom rimedju ieħor li setgħu utilizzaw iżda naqsu milli jużaw, u ċioe' r-rimedju tar-ritrattazzjoni. Ġaladarba jidher li l-lanjanza tar-rikorrenti ma tirrigwardax verament il-ksur tad-drittjiet fundamentali tagħhom iżda tirrigwarda l-fatt li r-rikorrenti ma qablux mad-deċiżjoni li waslet għaliha oriġinarjament l-ewwel Qorti u sussegwentement il-Qorti tal-Appell, jekk ir-rikorrenti għal xi raġuni dehrilhom li l-Qorti għamlet żball gravi fl-għażla u l-interpretazzjoni tagħha tal-liġi applikabbli l-uniku rimedju li kellhom, u li naqsu li jutilizzaw, kien ir-rimedju tat-talba għar-ritrattazzjoni, u issa ma jistgħux jinqdew bil-forum Kostituzzjonali għal dan il-għan.

2. Illi *inoltre* l-esponent jissottometti bla preġudizzju illi jekk ma takkoljix l-ewwel eċċezzjoni tiegħu din l-Onorabbli Qorti għandha tordna lir-rikorrenti sabiex jagħmlu tajjeb għan-nuqqas tagħhom u jikkjamaw fil-kawża lill-atturi fil-kawża *"Kostantino Muscat pro et noe vs Nazzareno Muscat et"* (Ċit Nru 592/1996), li huma l-werrieta l-oħrajn. Dan billi jidher ċar li jekk it-talbiet tar-rikorrenti jiġu milqugħa se jiġu affettwati d-drittijiet tal-persuni l-oħrajn involuti fil-kawża imsemmija, u apparti l-ħtieġa li tali persuni jingħataw l-opportunita' li jiddefendu d-drittijiet proprjetarji tagħhom hemm ukoll il-ħtieġa li kwalunkwe sentenza li tingħata fil-forum preżenti tkun ukoll tikkostitwixxi stat fil-konfront tagħhom.

3. Illi meta wieħed jifli l-fatti tal-każ odjern għandu jikkonkludi li ma jissussisti ebda ksur tad-dritt ta' smiegħ xieraq. Din mhix kwistjoni ta' smiegħ xieraq iżda kwistjoni ta' interpretazzjoni tal-Qorti, u anke l-Qorti Ewropeja tirrispetta d-dritt tal-Qrati nazzjonali li jaslu għal interpretazzjoni tal-fatti mingħajr indħil min-naħa tagħha. Huwa biss jekk ikun seħħ xi nuqqas proċedurali ta' ċertu sustanza li wieħed jista' jikkontempla l-possibbilta' ta' ksur ta' l-artikolu 6. Fil-każ in eżami, ma hemm ebda

ndikazzjoni li seħħ xi nuqqas simili. Ir-rikorrenti xeħtu din il-lanjanza donnu mingħajr wisq ħsieb. L-unika bażi li b'xi mod u indirettament jaċċennaw għaliha hija dik li l-Qorti ma tatx sentenza raġunata. Iżda mill-qari tas-sentenza għandu jirriżulta li huma forsi r-rikorrenti li ma fehmux ir-raġunament koerenti tal-Qorti. Apparti minn hekk, jerġa' jiġi enfasizzat li s-sede kostituzzjonali ma tista' qatt taqdi l-funzjoni ta' forum ta' ritrattazzjoni tal-każijiet diġa' deċiżi mill-ewwel Qorti jew mill-Qorti tal-Appell.

4. Illi għar-rigward ta' l-Ewwel Artikolu tal-Ewwel Protokol, l-esponent isostni li ma jissussisti l-ebda ksur. Huwa qiegħed jagħmel referenza għall-każ Marckx vs Belgium, li dwaru Harris, O'Boyle u Warbrick *(Law of the European Convention on Human Rights* – 1995) jikkumentaw illi dan il-każ stabbilixxa li *"It* (l-Ewwel Artikolu) *is not a right to be put into the possession of things one does not already have, however strong the individual' s interest in doing so may be".* F'Markx fil-fatt ġie ritenut illi l-Ewwel Artikolu *"does not guarantee the right to acquire possessions whether on intestacy or througħ voluntary dispositions."*

Kif osservaw Van Dijk u Van Hoof ***(Theory and Practice of the European Convention on Human Rights – 1990)***, *"the object of the possessions must be adequately definable in relation to the claims based thereupon".* Ikomplu li *" there can be no question of possessions until the moment at which one can lay claim to the property concerned. A claim as such may constitute a 'possession' in the sense of Article 1, but it should then be a concrete, adequately specified claim".*

Inoltre, f'**"A.B. and Company A.S. vs Germany"** il-Qorti Ewropea rriteniet illi *"Furthermore, at the admissibility stage an applicant who alleges a violation of Article 1 must produce evidence tending to show that he was in fact the owner of the property of which he claims to have been deprived, before the act complained of; in the instant case, the applicants must show that they were entitled to the claim."*

Kif ikomplu josservaw Harris, O’Boyle u Warbrick filwaqt li jagħmlu referenza għal Batelaan and Huiges vs Netherlands, *“Expectations do not have the degree of concreteness to bring with them the idea of ‘possessions’”*. *Inoltre*, Clements (European Human Rights – Taking a Case Under the Convention – 1994) filwaqt li jirreferi għall-każ ta’ **“Inze vs Austria”** jikkonkludi li *“the right to an inheritance is not a possession until it is acquired, regardless of whether distribution has occurred”.*

Illi għalhekk jidher ċar li l-lanjanza tar-rikorrenti għar-rigward tal-Ewwel Artikolu m’għandha ebda ġustifikazzjoni u għandha tiġi respinta, billi sabiex tressaq azzjoni taħt dan l-artikolu m’huwiex biżżejjed li wieħed ikollu interess iżda jrid ikollu wkoll dritt konkret u reali ta’ possediment rikonoxxut mil-liġi. Fil-każ odjern teżisti sempliċi pretensjoni min-naħa tar-rikorrenti, liema pretensjoni baqgħet s’issa qatt ma ġiet konkretizzata minkejja l-isforzi ineffikaċi tagħhom li jagħmlu dan fil-kawża preċedenti li minnha qegħdin jilmentaw.

Illi *inoltre* ma teżisti ebda każistika tal-Qorti Ewropeja li tistabbilixxi li Qorti tista’ tinstab ħatja li tikkawża ksur tal-Ewwel Artikolu. Fil-fatt, il-lanjanzi li jqumu taħt dan l-artikolu jirrigwardaw esklussivament interferenza mill-Istat jew minn korpi parastatali fid-drittijiet ta’ sidien u pussessuri ta’ proprjeta’.

5. Għar-rigward tad-dewmien, l-esponent jidhirlu li lanqas din il-lanjanza ma hi sostenibbli. Ir-rikorrenti ma jagħtu ebda eżempji ta’ traskuraġni jew ineffiċjenza min-naħa tal-ewwel Qorti jew il-Qorti sussegwenti. Il-kawża in kwistjoni ġiet reġistrata fis-6 ta’ Ġunju 1996 u nqatgħet fit-3 ta’ Ottubru 2001, jiġifieri ftit aktar minn ħames snin wara. Fil-frattemp kien sar ukoll appell fl-1999 li nqata’ fit-2000. Ir-rikorrenti stess appellaw mis-sentenza tal-ewwel Qorti u l-appell inqata’ fl-1 ta’ Ottubru 2004, jiġifieri tliet snin wara. Meta wieħed iqis il-kawżi kif żvolġew, l-esponenti huma tal-fehma li diffiċilment wieħed jista’ jgħid li kien hemm dewmien esaġerat li jinkwadra ruħu taħt l-artikolu 6, peress illi perjodu ta’ ħames snin għal kawża fl-ewwel

istanza b'appell interpost u tliet snin għal appell jaqgħu fil-limiti tar-raġjonevolezza f'dak li jirrigwarda dewmien.

Ir-rikorrenti qed jagħmlu ħafna enfasi fuq dak li qalet il-Qorti tal-Appell li *"jidher car li t-testaturi riedu fil-fatt li din il-proprjeta' partikolari tmur għand dawn it-tliet ulied li kienu qegħdin iduru bihom sal-ġurnata ta' mewthom".* Iżda dan ma jfissirx, kif tajjeb osservat it-tieni Qorti, illi t-testaturi Giovanni u Angela konjuġi Muscat kellhom xi jedd taħt il-liġi li jinfurzaw ir-rieda tagħhom anki fuq wirt sussegwenti tal-eredi tagħhom, kemm jekk legatarji kif ukoll dawk prelegatarji. Li kieku l-ewwel Qorti ddeċidiet kif qed jiġi sottomess mill-konvenuti, ikun ifisser li t-testaturi kienu jkunu qegħdin effettivament jitħallew jiddisponu mhux biss minn ġidhom iżda wkoll mill-assi ta' l-eventwali tagħhom. Għalhekk, meta Guzeppa Muscat mietet intestata, is-sehem tagħha kellu bilfors jiddevolvi skond kif tistipula l-liġi, jiġifieri fuq ħutha u skond il-każ, it-tfal ta' ħutha.

Illi l-fatt li n-Nutar Zammit Pace ħadem it-taxxa dovuta fuq it-trasferimenti ta' konnessi mal-mewt ta' Emanuele u Victor Muscat rispettivament bħala li sehemhom kien nofs indiviż ma jivvalidax il-pretensjonijiet tar-rikorrenti. L-istess, u aktar u aktar, għandu jingħad għall-fatt li l-Uffiċċju tal-Capital Transfer Duty ipproċessa dawn it-trasferimenti *causa mortis*. L-imsemmi Uffiċċju mhux awtorita' definittiva rigward l-interpretazzjoni ta' testmenti, u jaġixxi skond l-informazzjoni li jipprovdulu t-*taxpayers*.

Illi lanqas ir-reġistrazzjoni mad-Dipartiment tal-Artijiet u d-Dipartiment tal-Agrikoltura rispettivament ma jikkostitwixxu prova ta' xi titolu fuq l-art, u infatti l-pożizzjoni meħuda minn dawn id-Dipartimenti hija għal darb'oħra li dawn jipproċessaw u jimxu fuq l-informazzjoni mogħtija lilhom fid-dikjarazzjoni ta' minn japplika għar-reġistrazzjoni u l-oneru tal-veraċita' *o meno* ta' tali dikjarazzjoni huwa fuq l-applikant.

Illi il-kwistjoni mhix x'inhi r-rieda tat-testaturi konjuġi Muscat għax ir-rieda ta' dawn ġiet eżegwita fedelment permezz tat-testment tagħhom. X'jiġri wara u kif

jiddisponu l-eredi tad-deċeduti konjuġi Muscat m'huwiex fil-poter tal-istess konjuġi Muscat.

Illi l-esponent ma jistax jifhem fejn kienet inkonsistenti l-Qorti tal-Appell għal dak li jirrigwarda l-kwotazzjonijiet ċitati mir-rikorrenti. Huwa ovvju li fl-ewwel kwotazzjoni tal-paġna 3 tar-rikors promotur il-Qorti qed tirreferi għall-artikolu 4 tat-testment tad-deċeduti konjuġi Muscat. Iżda fiż-żewġ kwotazzjonijiet sussegwenti il-Qorti qed tirreferi għall-wirt intestat ta' Giuseppa Muscat, u mhux aktar għal dak tal-ġenituri tagħha. Għalhekk, huwa inkonċepibbli kif ir-rikorrenti mhux qed jirnexxilhom jifhmu din id-distinzjoni bażika.

Illi għalhekk il-konklużjoni għandha tkun neċessarjament illi Vittorio u Emanuele Muscat ma kellhom ebda jedd iħalli lir-rikorrenti s-sehem ta' oħthom Giuseppa, u allura ż-żewġ Qrati għamlu sew li qiesu lill-aħwa l-oħrajn u wliedhom bħala komparteċipi fil-wirt ta' l-istess Giuseppa Muscat.

Għaldaqstant l-esponent jitlob bir-rispett li, *stante* li ebda waħda mil-lanjanzi ma tirriżulta ġustifikata, din l-Onorabbli Qorti għandha tirrespingi r-rikors odjern bl-ispejjeż kontra r-rikorrenti Muscat.

Rat id-dikjarazzjoni maħlufa ta' l-intimat Avukat Ġenerali u l-lista tax-xhieda.

Rat id-digriet tat-28 ta' Jannar 2009 li permezz tiegħu ġew imdaħħla fil-kawża fuq talba tagħhom.

Rat l-atti proċesswali.

Rat in-noti tal-osservazzjonijiet dwar l-ewwel eċċezjoni ta' l-intimat;

Rat il-verbal tas-seduta tal-1 ta' Ġunju 2009 illi permezz tiegħu l-kawża thalliet għas-sentenza dwar din l-eċċezzjoni;

Ikkunsidrat;

Illi din l-eċċezzjoni hija fis-sens illi l-Qorti ma għandhiex tkompli tisma' l-kawża għaliex ir-rikorrenti kellhom a dispożizzjoni tagħhom ir-rimedju tar-ritrattazjoni tal-kawża u naqsu illi jagħmlu dan. Fil-fatt din l-eċċezzjoni għalkemm ma tagħmel ebda riferenza speċifika hija skond dak li jgħid il-proviso tal-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni illi jgħid eżattament hekk; *iżda l-Qorti tista' jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk tagħmel, tirrifjuta li teżercita s-setgħat tagħha skond dan is-subartikolu f'kull każ meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta' rimedju għall-ksur allegat huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skond xi liġi oħra.* (46(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta).

Din il-kwistjoni ġiet dibattuta diversi drabi fil-Qrati tagħna. Il-Qorti Kostituzzjonali daħlet fil-fond tagħha fis-sentenza tagħha fil-kawża fl-ismijiet **"Dr Mario Vella vs Joseph Bannister nomine"** (7 ta' Marzu 1994) fejn, wara li elenkat numru ta' sentenzi preċedenti, qalet fost affarijiet oħra;

"Minn din ir-rassenja kemm tal-Prim' Awla u kemm ta' din il-Qorti jistgħu jitnisslu dawn il-linji ġurisprudenzjali;

a. Meta hu ċar li hemm mezzi ordinarji disponibbli għar-rikorrenti biex ikollu rimedju għad-danni li qed jilmenta, bħala principju ġenerali dawn għandhom jiġu adoperati u r–rikors għall-organi ġudizzjarji ta' natura kostituzzjonali għandhu jsir wara li l-ordinarji jiġu esawriti jew meta m'humiex disponibbli;

b. Din il-Qorti Kostituzzjonali sakemm ma jirriżultawliex raġunijiet serji gravi ta' illegalita' jew ta' ġustizzja jew żball manifest ma tiddisturbax l-eżerċizzju ta' diskrezzjonalita' tal-ewwel Qorti ikkonferita mill-artikolu 46 (2) tal-Kostituzzjoni.

c. Kull każ għandu l-fattispecje partikolari tiegħu;

d. Meta r-rikorrenti ma jkunx għamel użu minn rimedju li seta' kellu dan ma jfissirx li l-Qorti għandha tikkonsidra li ma għandiex teżerċita l-gurisdizzjoni tagħha jekk dak il-

possibbli rimedju ma kienx pero' jirrimedja ħlief in parti l-lanjanzi tar-rikorrenti;

e. Meta r-rikorrenti ma jkunx eżawrixxa r-rimedju ordinarji, jekk pero' dan in-nuqqas ikun ikkontribwixxa għalih l-operat ta' ħaddieħor allura ma jkunx desiderabbli illi l-Qorti tieqaf u ma tipproċedix bit-trattazzjoni tal-każ.

f. Meta l-ewwel Qorti teżerċita d-diskrezzjoni tagħha u tieqaf mit-trattazzjoni mingħajr ma teżamina l-materja neċessarja li fuqha dik id-diskrezzjoni għandha tiġi eżerċitata, il-Qorti tat-tieni grad għandha twarrab dik id-diskrezzjoni.

L-istess Qorti fil-kawża fl-ismijiet **"Philip Spiteri vs Sammy Meilaq"** (8 ta' Marzu 1995) qalet ukoll li *"meta l-oġġett tal-kawża jkun ta' natura komplessa – u jkollu kwistjonijiet li għandhom rimedju f'xi liġi oħra, u oħrajn li ma għandhomx, rimedju ħlief kostituzzjonali – allura għandha tipprevali din l-aħħar azzjoni."* F'din is-sentenza l-Qorti osservat li jkun sewwa li mal-kelma *komplessa* jiżdied il-kliem *jew inkella imħallta.*

Il-Qorti hawnhekk tħoss li għandha tagħmel xi osservazzjonijiet rilevanti għal din il-kawża li jistgħu ma japplikawx għal kawzi l-oħra. L-ewwelnett din hija kawża dwar materja purament ċivili. It-tieni r-rikorrenti appellaw mis-sentenza tal-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili mogħtija fit-3 ta' Orrubru 2001. Il-Qorti tal-Appell ikkonfermat din is-sentenza fl-1 ta' Ottubru 2004. Għalhekk għaddew iktar minn erba' snin qabel ma ntavolaw din il-kawża. Fil-frattemp huma fetħu kawża oħra li għadha pendenti quddiem din il-Qorti diversament preseduta fejn qed jitolbu l-qasma tal-wirt in kwistjoni <u>a bażi tas-sentenza li qed jattakkaw b'dawn il-proċeduri</u>. Wara li ngħatat is-sentenza lamentata minnhom mill-Qorti tal-Appell huma ma ppreżentaw ebda kawża ta' ritrattazzjoni.

Il-Qorti eżaminat fil-fond ir-rikors promotur u ssib li l-lanjanzi kollha – forsi *eccetto* l-lanjanza li l-kawża damet tmien snin biex ġiet deċiża – huma kollha dwar l-interpretazzjoni li l-Qorti tat fis-sentenza in kwistjoni. Ma

hemm ebda riferenza għal xi nuqqas tal-Qorti (sija Prim' Awla u sija tal-Appell) li ma tathomx ċans iressqu l-provi tagħhom. Għalhekk ma hemmx dubju illi l-lanjanzi kollha tagħhom (*eccetto* dik li ġie issemmiet) setgħu saru *tramite* kawża ta' ritrattazzjoni. L-iskop evidenti tar-rikorrenti huma li jiftħu mill-ġdid kwistjoni li ġiet deċiża u għaddiet in ġudikat. Infatti t-talba tagħhom hija biex jiġu dikjarati nulli s-sentenzi tal-Prim' Awla u tal-Appell u li huma jerġgħu jitqegħdu f'pożizzjoni li kienu qabel ma ġew deċiżi l-kawzi – fi kliem ieħor terġa' tinstema l-kawża mill-ġdid!

Il-Qorti jidhrilha li r-rikorrenti qed jirrikorru għal dan l-espedjent sempliċement għaliex ma kienux kuntenti bis-sentenza finali u qed jerġgħu jippruvaw jibdewha mill-ġdid. Dan imur għal kollox kontra l-ordni pubbliku għaliex ma jistax ikun il-kawżi jiġu perpetwati b'dan il-mod. Il-kunċett tar-***res judicata*** huwa infatti ta' ordni u interess pubbliku – iħares iċ-ċertezzi tad-drittjiet li ġew definit b'sentenza, ibiegħed il-possibbilta' ta' sentenzi ma jaqblux jew imorru kontra xulxin u tagħlaq il-bieb għall kwistjonijiet li jkunu ġew stabbiliti b'sentenza – (**"Galea vs Falzon"** - Prim Awla – 7 ta' Frar 2002).

Sentenza li għaddiet ingudikat ma tistax tigi attakkata b'nullita' fuq bażi ta' xi difett proċedurali fl-otteniment tagħha. Jekk dik is-sentenza la tigi appellata u lanqas ritrattata tgħaddi in ġudikat b'mod li ma tkunx iżjed tiġi attakkata u hija irrevokabbli.

Meta l-imsemmija sentenza għal ragunijiet li jafhom l-appellant la tiġi appellata u lanqas intalbet ritrattazzjoni tagħha u llum skada kull żmien għal ritrattazzjoni hija assumiet karattru ta' veraċita' billi għaddiet irrimedjabbilment in ġudikat u llum ma hawnx rimedju legali biex il-konklużjoni mertu ta' dik is-sentenza tinfetaħ mill-ġdid. **("Alfred Caruana vs Angelo Caruana"** – Appell Ċivili, 6 ta' Marzu 1991).

Il-Qorti tifhem li quddiemha proprjament ma għandhiex eċċezzjoni tar-***res judicata*** iżda qed tagħmel din l-analiżi biex turi l-perikolożita' ta' ftuħ mill-gdid ta' proċeduri ċivili li jkunu ġia' ngħalqu. Jekk it-talba tar-rikorrenti tiġi aċċettata

(għalkemm għalissa l-Qorti qed tiddeċiedi biss jekk tkomplix tisma’ l-kawża biex tinvestiga l-lanjanzi allegati) hemm il-periklu ċar li ebda sentenza ma jkollha ċ-ċertezza tal-ġudikat.

Hemm ukoll element ieħor determinanti li jwassal biex il-Qorti tilqa’ l-eċċezzjoni tal-intimat. Il-*proviso* għall-artikolu 46 jgħid illi r-rimedji **huma jew kienu** disponibbli lir-rikorrenti. <u>Għalhekk anke jekk dak ir-rimedju kien disponibbli u ma għamlux użu minnu l-Qorti għandha l-poter illi tiddeklina li tkompli tisma’ l-kawża</u>.

Fir-rigward tal-lanjanza taż-żmien il-Qorti lanqas ma tista’ teħodha bis-serjeta’ għaliex kieku dik kienet lanjanza reali, ir-rikorrenti ma kienux jitolbu t-tħassir tas-sentenza iżda rimedju ieħor. Għalhekk jekk huma għandhom dak l-ilment għandhom jagħmlu t-talba rilevanti u mhux jitolbu t-tħassir tas-sentenza li s-saħħa tagħha bħala ġudikat ma tiġix affetwata *ut sic* bid-dewmien tal-proċeduri.

Għal dawn il-motivi il-Qorti tilqa’ l-ewwel eċċezzjoni tal-intimat l-Avukat Ġenerali u tiddeklina li tkompli tisma’ l-kawża; spejjeż jitħallsu kollha mir-rikorrenti.

Moqrija.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------